

אבל-מחולה

מאית

נחמייה צורי

אבל-מחולה¹ נזכرت במקרא בזיקה לשלווה מאורעות מכריעים בתולדות ישראל: בתקופת השופטים, בימי שלמה ובימי אליהו ואלישע.

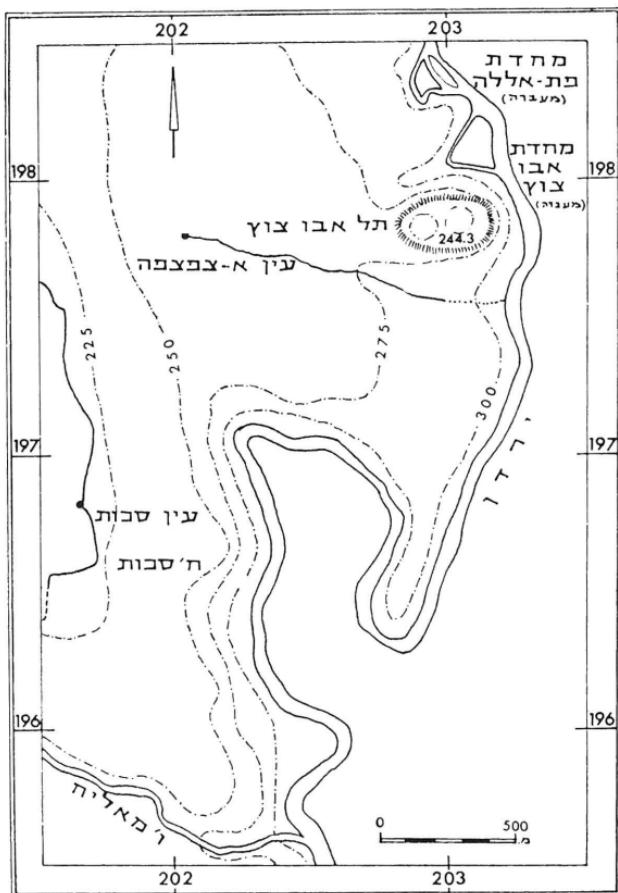
א. תקופת השופטים

על מנוסת המדיינים מפני גدعון נאמר: "וינס המלחנה עד בית השטה צרرتה עד שפת אבל מחולה על טבת... ומלאכיהם שלח גדעון לכל הרים אפרים לאמר: רדו לקראת מדין ולכדו להם את המים עד בית ברה ואת הירדן...". (שופ' ז, כב—כד). התמונה ברורה: המדיינים, שהובסו במרחב שבין הגלבוע לתבור, עשו מאמצים רבים כדי להצטוד אחת ממעברות הירדן בדרכם למונחותם שב עבר הירדן המוזרה.

בשעת נסיגתם היו נאלצים להחליף כוח ליד אחד ממוקורות המרכזים שבמרחב. עד היום מצויים בסביבה שישה מרכזיים כאלה: (א) ליד העיר תבור; (ב) באפיק נחל יששכר; (ג) ליד סודה (חמדיה); (ד) ליד העיר רחוב; (ה) ליד טירת צבי; (ו) במרחב תל אבו-צוץ. חמשת המרכזים הראשוניים אינם די קרובים לירדן, ואילו המרכז האחרון, המשתרע מעין בידה עד סמוך לתל אבו-צוץ, שופע מעיינות רבים, שמייהם טובים. הוא גם קרוב לאחת ממעברות הירדן הנוחות. יתר-עליכן, בבקש סיווע מאנשי אפרים ידע גדעון, שהם מכירים היטב את איזור תל אבו-צוץ, וכי ברדתם מהרי אפרים בכוחם לכבות את תחום המעיינות ולהסום לנוגדים את המעבר במעברות תל אבו-צוץ ופתח-אללה. גם בימינו, בשעת "מלחמת ששת הימים" ולאחריה, ירדו אלף פליטים מרחב טובס ושכם וחצנו את הירדן במעברות פת-אללה ותל אבו-צוץ, הן ברגל והן ברכב (ראה לוח יא, 2—3).

1. חובה נעה מה היא לי להזכיר בזה לחילוי ומפקדי גדור 91 של חטיבת 9, וביחד לאיתן רצין מגבע ולגדי רונגפלד מתלי-יוסוף, על הסיווע שהושיטו לי בסיוורי, הן בכל-ירכב והן באיסוף החרסים.

אבל-מחולה

ב. ימי של מה

תחומי הנציבות החמישית, זו של בענה בן-אחים, ודאי הגיעו עד אבל-מחולה בדרום, כמתואר בספר מלכים: "תענך ומגידיו אשר אצל צratherה מתחת לירעהל מבית שאן עד אבל-מחולה עד מעבר יקמעם" (מל"א ד, יב). Amenim הכול תמיימי-דים, כי חל שיבוש בתיאור תחומיות של הנציבות החמישית, אך נדמה, כי הסופר מונה ערים ידועות וגבולות ברורים: מגידיו במערב, תענך בדרום, לרגלי ההרים, ואבל-מחולה בדרום-מזרח, ליד הירדן.

ברור אפוא, כי אבל-מחולה הייתה הנקודה הדרומית ביותר של הנזירות החמשית — עיר-פתח, שחלשה על המרחב ועל מעברות הירדן.

ג. ימי אליהו ואלישע

על-פי הסיפור במקרא קשה לדעת מאיין בא אליהו הנביא בדרךו לאבל-מחולה (מל"א יט, טו—טו). כן קשה לקבוע, אם היה זה הפעולה הראשונה שלוש הפעולות המדיניות שנצטווה לבצע. יש רגילים לסבירה, כי נפגש עם אלישע לאחר שהותו במדבר ולאחר שעלה להר חורב. מכל מקום, אין ספק, שאבל-מחולה הייתה יישוב גדול, אולי עיר, שהשתרעה על מישור או בtower בקעה, שהרי אלישע היה צריך לחפש את אדמות אביו שפט בשנים עשר צדדים. על עושרו ועל מעמדו של בית שפט מUIDה גם השתתפות ה"עם" בזבח שעשה אלישע.

תל אבו-סיפרי

הצעתם של חוקרי ישראל² ושל מקצת חוקרי האומות לזהות את תל אבו-סיפרי³ כאתרה של אבל-מחולה טעונה בדיקה מחדש. תל אבו-סיפרי הוא אתר קטן באפיק נחל מליח, כ-20 ק"מ מבית-שאן⁴, ואין סביבתו די אדמה כדי שהייתה הכרח לחושש בשנים-עשר צדדים. יתר-על-כן, האתר אינו חולש על מרחב גדול, ובشום פנים אין בו שרידים של עיר גדולה.

תל אבו-צוץ' (לוח יא, 1—2)

אתר זה שועל שפת הירדן נמצא כ-15 ק"מ מבית-שאן.⁵ הוא חולש על כל בקעת-הירדן התיכונה, וצופה אל הרי הגלבוע ואל הרי אפרים, ואך קצר דרומה מוהה. כן הוא חולש על מעברות הירדן פת-אללה ואבו-צוץ', על שף נחל מליח, כ-2.5 ק"מ מדרום לו, על מקורות-המים שמערב לו וכמובן על עבר-הירדן המזרחי.

2. מאור, ידיעות, יג, תש"ז, עמ' 92—95; ש. יבין, ידיעות, יד, תש"ט, עמ' 88—89; אנציקלופדייה מקראית, ב, ירושלים תש"ד, הערך "בית מחולה".

3. כד במפת PEF; במפות החדשות: ח'ירבת תל אל-חילו.

4. וכדברי אבסיביוס: "היום יש כפר בערבת הירדן רחוק מסקיתופוליס י' מיליון הנקרא בית-מחולה"; ראה: אונומאטיקון, מס' 158.

5. שם, שם.

לכארה זהה גבעה טבעית בעלת שתי גבושיםיות. צורת הגבעה סגולה: 260 מ' מזרח למערב וכ-100 מ' מצפון לדרום. התל מתנשא כ-50 מ' מעל פני הסביבה, הוא משתרע בתווך בקעה של גאון-הירדן המעובדת גם בימינו, שלא כשאר חלקי הזור, הגודלים פרא.

גבושיםית המערבית מצויים קברים חדשים, ואילו בצלעות הצפוניות של שתי הגבושיםות כרו הירדנים שוחות ומוסבים. על פni כל האתר אפשר למצוא שרידי מבנים, העשויים מצוררות-אבן שנלקחו מן הירדן. בגבושיםית המורחתית, לאורך 20 מ', אפשר להבחין במחסוף של קיר, שעובי כמטר אחד. ואלה החרסים שנמצאו: שפויות של פערורים מן התקופה הכלנית הקדומה, בעיקר במדרוני הדромיים של האתר; שפויות של סירי-בישול ושל קערות מתוקופת ההתנחלות; שפויות של קנקנים, סירי-בישול וכו' מתוקופת המלכה; מעט מאוד חרסים צלעוניים מתוקופת התלמוד (המאות הד'-הו'); חרסים מוגגים מן התקופה הערבית (המאות הי"ב-הי"ד). אפשר לסכם ולומר, כי תל אבו-צ'אן נិיחן בכל התכונות של יישוב עירוני גדול שחלש על הסביבה, וראוי להוותו עם אבל-מחולה.